

Ärvvsa sä'mmla, šiögg kiiččeei. Hyvää kansallispäivää! Pyeri aalmugpeivi! Šiögg meersažpeeiv!

Lij samai jonn rämm vueil'nned ti'jjid täai'ben ju'hljemen sä'mmlai meersažpeeiv. Tät lij sää'mtee'g'g vuössmös tän vaalpoodd jä'rjstum meersažpeeivvjuhll da kuâddjeen še maaimössân, gu vaalpoodd poott tän ekka. Meersažpeeivv lij sää'mte'gga da sä'mmlaid tuõ'di täärkes juhll, ko lääitee'l ekonoomlaž vueil'kk lij cöggâm juuhli riâššmõõžž tän täau'jben. Säa'mte'g'g lij ooudab da äi'g'g'poodda vaalpoodd äännam vääžnmössân tön, što meersažpeeiv juuhljiet sää'mkulttuurmie'ldd da što jee'res beä'lin jälsteei sä'mmlaid uu'dset vueil'ttemvuõđ vuässõõttâd juuhlid. Juhll lij sä'mmlain sä'mmlaid. Ään vuössmös vuära juuhlid lij vueil'tlavžuõtt seu'rrijed še interneetast.

Tän vaalpoodd äai'j lij šõddâm jiännai da võl tän ee'jj poodd vueil'rddep šuurid oodumuuzžid sä'mmlai vuõiggâdvuõttstatu'sse. Poliitiik lij mainstum jiännai da tõt käggaat võl kõõskõ'sse. Ään lij kuuitâg äi'g'g kue'dded peeivpoliitiik vää'nbeälla da čiñlmõõvvâp ju'hlljed meersažpeeiv, säa'm-meer histor, õhttnažvuõđ da pue'ttiäai'j.

Sä'mmla liä vuäinam histor äai'j šuurid mã'lljõõzzid, vääin, čarstumuužžid, kiõl lä'ppemkiõõttmõõžž, päkkserddmõõžžid vääin da tu'lvvääu'dai raajmõõžž seu'rjumuuššân, vä'lddpoliitikalaid täävtõõzzid õhtõõttâd sä'mmlaid da kiõõõttmõõžž piõ'dg'geed sä'mmlai õhttnažvuõđ. Leä'p se'lvvnam täin õõutsâä'jest da mij ouddlest puõlvvõõggi kõõrin tuâjin da lue'žžjekani. Jõuddâp kuuitâg teivvad pâi võl oõdsab va'žžtõõzzid. Globalisaatio äaim-muuttâs da aarktla vuu'd vä'ldd- da säälâtpoliitiik põ'hte sä'mmlaid aivv oõdnallšem tuâimmjumuspõõžž. Mä'htt siõm säa'm-meer se'lvvai vä'lddkulttuur tiâddast?

Äai'jbu puõlvvõõgg liä raajâm sä'mmlaid oudldõõzzid pi'r'g'geed mottjeei õhttsažkââ'ddest. Leä'p vuäžžam ree'g'ges kiõl, luâdast liikkeem siltteemvuõđ, ä'rbbvuõđla jie'llemvue'jj, kiõtt-tuâiä'rbbvuõđ da luâttkõõskvuõđ – täk liä võl tuõ'di täärkes siltteemvuõđ. Leä'p vuäžžam nânnaz kulttuurpreddan, sä'mmla identteett da õhttsažkâ'ddlažvuõđ. Sä'mmla puä'tte pi'r'g'geed pâi, jõs kaunnâp viõgg nu'bb nuu'bbin da äännep kidd säa'm-meer õhttsažkâ'ddlažvuõđâst, säa'm iden-tee'ttest da kulttuurpre'ddnest.

Mõõnni äai'jin čauddmõõžž sä'mmlai vuõiggâdvuõđi ooudâsviikkmõõžžid lij vižžum kooi-ne kruuggin õõlmtõõđee'l jee'res säa'mjooukid jii'jjes lää'jji le'be piijee'l jee'res säa'mjoouki vuõiggâdvuõđ da ä'rbbvuõđ vuâstlõõššân nuu'bbeež. Tán lij vaiggâd fi'ttjed. Sä'mmlain õlgg pâ'sted õõutsâä'jest oocçâd kuânstid sä'mmlai vuõiggâdvuõđi da kulttuur õõudâsviikkâm diõtt jii'jjes sä'mmlai kulttuurilâi ä'rbbvuõđ mie'ldd, ij-ka vižžâd maal vä'lddkulttuur tuâimmjem-maalin ij-ka piõ'dg'gee'l säa'm-meer õhttnažvuõđ.

Sä'mmla liä samai ravvâz. Jõuddâp kiõrddâd pâi võl čarstumuužž, pannjurddi, šeämm-mainnsid da viggatumuužž. Kulttuur mee'st lij viõggõõllum vä'ldded da suâleed meâdda. Tõ'st jeä'la onnstam. Päärnaid da nuõrid viggatumuž da rasism liä jeä'rben pä'rteei. Lij vääžnai, što viârtep juõ'kknallšem čarstumuužž da šeäm. Jeä'p še vueil't u'vdded čarstumuužž le'be rasiismm vaikkted kulttuure, mij nää'lid le'be teävõõttmõ'sše. Jeä'p leäkku kuuitâg immuun. Leä'sa mee'st fe'rttai äänned huõl tõ'st, što jeä'p vää'ld maal vä'lddkulttuur ä'kked nää'lin jeä'p-ka puu'tt čarsteei le'be nuu'bbid kaa'dõš ä'rbbvuõđ säa'mkulttuur sizz.

Sá'mmla liâ tuõ'di occnja. Lää'ddjânnmest nu'tt-aa 10 000, Ruõššjânnmest mue'dd dohat, Ruoccjânnmest nu'tt-aa 20 000 da Taarrâst jo-ba čičmlost čue'ttdohta. Što sá'mmla vuäitči seillad, lij jurddmõõžž sá'mmlain õhtten meeran seillad ij-ka õõlg mu'vrjed uurid jee'res sää'mjoouki kõ'skķe. Sää'm identee'tte, sää'm-meer õhttnažvuõ'tte da še sá'mmlai statu'sse Lää'ddjânnmest lij vaarlaž, jõs sá'mmlaid ää'net kõskkneez ti'gõõõtti meeran.

Maai'lmest, ko'st kõskkmeä'rin õhtt ķiõll jää'mm neä'ttlest, sää'mkulttuur da tõn seillmõš liâ glo-baalnalla vuõ'i'gõgest sää'nee'l õõmäs. Mu'nne sää'mķiõli da sää'mkulttuur seillmõš i'llak õõmäs. Sá'mmla liâ si'tkkes mã'te čeärrsue'ķķ, kää'tt ķeârdd piõg, puõllâz, pakkvuõđ, tiaddõõžž da lij morddjekānai. Leä'p čõõđ histor kuullām, što sá'mmla jā'mme sooggte'mesvuõ'tte da õhttā'tte lā'ddlaid. Šurr tu'tķķeeijoukk ķee'rjti ve't nāi't ju'n1900-loogg aalgāst. Leä'p vuāžžam kuullād sää'mķiõl jāā'mmem, juõ'i'gi da leeu'di ä'rbbvuõđ lā'ppjem da sá'mmlai õhttdõõttām lāā'ddkulttuu're. Leä'p vuāžžam kuullād kulttuur ālggbeä'li õhttsažtuājjtuājjlain, što jeä'p teānab jeäā'l sää'mkulttuur ä'rbbvuõđi mie'ldd, puāžžhāiddmõš lij mā'lljõõvvām motorķeālk da motorpie'jji vā'lddmet ij-ka sá'mmlaid rāā'tķ vā'lddkulttuurast teānab ni mii. Tāk puk rā'jjetõõžž liā puāāst. Nākam-aa tu'lķķumuužž liā pāi õhtt kuānst lā'pped kulttuur.

Sää'mkulttuur jeāll da šeātt õhttsažkāā'dd pu'httmid muttõõžžid. Motorķeālk ij leāku mõttam pu-āžzhoiddmõõžž – puõccid ķiõččāt pāi võl tuõddrest da mie'ccest. Põrttjālstumuš da pā'lķķtuājj liā tuõ'di mõttam kulttuur aunnsaala vuāđ, leā'sa ij čāđdmeen ij-ka jurddmõõžžeen. Dohatee'jji poodd nārrjam teātt luõđāst, puõccin, kue'lin da jee'res meā'ccjie'lljin lij põhttam mi'jjid oudldõõžž se'lvvned õhttsažkāāddlain mā'lljumuužžin. Sää'mkulttuur da sá'mmla liā šiõttlõõvvām da mõõnnām ooudās. Jee'res vaajtõsmāāin mee'st jeā'la leāmmaž. Leā'sa jeā'p leāku čāuddõõttām mij kulttuur pirr, ä'rbbvuõđāst, ķiõlāst jeā'p-ka identee'ttest. Kulttuur ij vuei't lā'pped ij-ka vānnšed tõn diõtt, što jālstep põõrtin le'be vuejjap aautin. Ä'rbbvuõđlāž teātt da silttumuš liā pāi võl tää'rķmõš vue'ss ä'rbbvuõđla sää'm jie'llemvue'jj da ķiõtt-tuāi. Tõk liā ķeālk da moottri tää'rķab silttumuūžž da jii'jjesnallšemvuõđ. Mee'st fe'rttai lee'd ilbbād, što jīānnja teknologia mie'ldd jeā'p leāku ni võl čāuddõõttām jiiijjānnalšee'm kulttuur pirr.

Saa'mi juõ'i'kk-da leu'ddä'rbbvuõtt lij puāttam māāusat võl friiskben. Juõ'i'kk ä'rbbvuõtt jeāll nu'tt ä'rbbvuõđla juõ'i'kkmusiikkist ko še modernist populaarmusiikkist. Sää'm čeä'ppõs jeāll lie'dđāmpāā'jes. Sää'm čeāppnee'ķķ liā põhttam sää'mkulttuur ä'rbbvuõđid da õhttsažkāāddlažvuõđ bie'ķķen odd modeern čeā'ppõõžž, kāā'tt ij jeāll pāi galleriain, pāi še arggpeei'vest, internee'ttest da sosiaala mediain. Čeā'ppõõžžin lij frijjuvõtt da čõõđ histor čeā'ppõs lij leāmmaž kuānst pu'htted õhttsažkāā'dd pannāā'ššid da kulttuur ä'rbbvuõđid ou'dde mie'rreejaid. Čeā'ppõõžžin vuāitt mu'tted maai'lm. Nuõr čeāppnee'ķķ, kook tue'jje õhttsažkāāddla da õhttsažkāāddlažvuõđlaid čeā'ppõõžžid modeern teknologia vie'ķķin, liāvvtē teāđid sá'mmlain aivv oddnalla da pā'ste pu'rķķeed vā'lddkulttuur raajjām stereotypioid sá'mmlain.

Sää'mõhttsažkā'dd lij māāngpeāllsan šõddām. Mee'st liā siltteei, ķiõllmainsteei da škoou'l'jum sää'mnuõr maai'lmest da tāāi'ben dommvuu'dest. Sää'm liā škoou'l'jam jii'jjes tu'tķķeejen, u'čtee'len, mie'rreejen da jāāđteejen. Māāng sää'mnuõr puā'tte dommvoudda škoou'l'jumuužž māḡḡa da õhttee mātjūm ä'rbbvuõđla sää'mjie'llemvue'jjid, tue'jje odd teāđ sää'mõhttsažkādda, odd kulttuursii'sķid tu'tķķeempu'httdõõžžid, škoou'lje odd sää'mpuõlvvõõgg da rājja sää'mkulttuu're juā'tķķemvuõđ. Leām tā'st čuu't ilbbād.

Šurr vue'ss sá'mmlain jāālast dommvuu'd āālgpeā'ln. Pāāikla sää'mohttdõõžž liā šõddām lā'nnsāā'mõhttsažkoo'ddi vuei'nnlõõttāmpāi'ķķen da kuānsten tuā'rrejed sää'mkulttuur da ķiõl seillmõõžž lā'nnaārmõõžžin. Tõk tue'jje ārvvsa tuāi sää'm-meer pue'ttiāā'j staannmõ'sše.

Sá'mmlai dommvuu'dest tuáimmjeejin sää'mõhttõõzzin lij tää'rkes roo'll sää'm õhttsazkää'ddest. Sámi Duodji- organisaatiotaa árvvsa tuái sää'm status le'čči jeänab vaarvuálab da kiõtt-tuáia'rbbvuõđ šiõggânáánnmõš le'čči ánn'jõõžž šõõrab. Tääi'ben Aanrest aanarsää'm kiõl õhttõs da Saa'mi Nue'tt liá tue'jjääm árvvsa tuái uuccebi sää'mkiõli jálltem diõtt, mätteem diõtt da ooudás viikkâm diõtt. Sá'mmla taarbše ravvâz organisaatiokee'dd da organisaatioaktiiv vuážža šuur spá'ssbõõšš tuejjeemest tuájast.

Sää'mkulttuur da sää'mkiõl jiá seeil, jõs kiõl jeät mainstukku le'be sää'm-meer ä'rbbvuõđid da nää'lid jeät áá'net oummi kõõsk. Juõ'kkkast sä'mmlast lij šurr vasttõs tõ'st, seill-a sää'mkulttuur. Valdian õlgg raajjâd vueil'ttemvuõtt tõõzz, što sää'mkulttuur vuáitt seillad, leá'sa juõ'kkkaž sä'mmlaž tuejjad looppâst jiõčč va'lljumuužž tõ'st, seill-a sää'mkulttur da mu'vddemallšem-a ve't tõt seill pue'ttiáai'jest. Juõ'kkkaž sää'm puá'res, kää'tt máatt'tad ä'rbbvuõđid da ä'rbbvuõđlaid jie'llemvue'jjid päärneež, álgg mainsted säämas pärnses, pee'jj päärnes kiõlpeässa le'be mátt'taat lá'ppjam sää'mkiõl, tuejjad kulttuurtuei da lij jii'jjesnalla staa'nemen sää'mkiõl da meer pue'ttiáai'j. Spá'sseb tí'jjid, sää'm puárraz, áakk da áá'jj da maaddâráá'jj da maaddâráakk mi'jjid kuõđđum preddnast!

Sää'mkiõll da kulttuur jiá seeil sää'm u'čtee'litaa da pei'vvháiddpersonkää'ddtaa. Kiõllpie'zz, sää'mkiõllsaž pei'vvháidd da sää'mkiõllsaž vuáđđmátt'tumuš liá lokkčááud sää'm-meer pue'ttiáigga. Puk sä'mmla, kook liá vuálggam u'čtee'len da pei'vvháiddtuájjan, rájja sää'mkulttuu're juá'tkkemvuõđ. Tij-taa samai árvvsa tuái pírr tuejjeei, sää'mkiõl pue'ttiáai'gğ le'čči ánn'jõõžž hue'nab. Haa'lääm ve't spá'ssbõõššâd, šiõgg u'čtee'l da puárraz, tue'jjeemest árvvsast tuájast.

Sää'mõhttsazkää'dd tuárjjeemuur, kook se'rdde ä'rbbvuõđ puõlvvõõggâst nu'bbe, taarbšet. Ä'rbbvuõđla jie'llemvue'jj da kiõtt-tuái liá možât šõõrab vaarest lá'ppjed le'be mottjed á'lddpue'ttiáai'jest. Äimm-muttâz, kuáivâsha'ñkkõõzz, täállsystem, byrokratia da láá'jjeáttmõõžž vää'n vueil'tte lee'd čuu't mänggsa sää'mnuõ'rre leeigas da sij jõudda va'lljed jee'res gu soogg ä'rbbvuõđla jie'llemvue'jj. Leá'sa õõutsâá'jest vueil'ttep se'lvvned táin vaarin. Ólgg mu'stted, što máangas nuõrr vól haa'lad spraavdõõttâd ä'rbbvuõđlaid jie'llemvue'jjid pukin vaarin persteekani. Ä'rbbvuõđla jie'llemvue'jj liá tuárjjeemjue'lj ij pái tõi pu'httem ekonoomila pohttmõõžž, porrmõõžž le'be távvri diõtt. Tõk liá bie'kk kulttuurla sää'm preddan, koon ij ni kii vueil't vá'ldded mee'st meádda. Jie'llemvue'jj liá šõddâm õõutsâá'jest luáđ da meá'ccjie'lljivui'm da šiõttlõõvvâm tii'k aarktla áárrmõõžžid, rájja õudldõõžžid ree'gğes sää'mkiõ'le, tuá'rjjee sää'm õhttõsorganisaatio seillmõõžž da liá bie'kk sää'm jie'llemnää'll.

Meersazpei'vven õlgg mu'stted še ááldasjie'llimáádd sä'mmlaid da alggmeerid jee'res á'rnn maai'lmest. Jeá't vueil't veálgtaá'tted Ruõššjânnmest sä'mmlaid, kook jõu'dde čouogõõttâd jii'jjes kiõl, kulttuur da jie'llemáá'blek peá'lest va'ldia tuárjjeemtaa. Jeá'p vueil't še veáldâá'tted Ruõccjânnam sä'mmlaid, kook kiččlá'tte háiddad puõcceež kuáivvâz teáddõõžžâst. Ruáđ da na'zvaan Taarrâst vueil'tte jõuddad looppted puázzhááid da čáuddõõttâd jie'llemnää'lest, jõs pái Taar va'ldia pákk-ká'ddemčio'lggõõzz teáuddje. Algmeer juõ'kk á'rnn maai'lmest jõu'dde čáuddõõttâd seámma probleemi da va'žžtõõzzin aivv má'htt mij še. Algmeer liá vi'lljam da vuábbam jiá-ka puk meer vueil't ni áá'nned meersazpeei'v. Leákkap rámmasai tõ'st, mii mee'st lij da mu'stted pukid alggmeerõhttsazkää'dd da õhttsa preddan.

Árvvsa sä'mmla, šiõgg na'zvaan. Sää'm-meer pue'ttiáai'gğ ij leákku pannaainâs nu'tt kuu'kk, ko see-iltep kulttuur áarvid, ä'rbbvuõđid da õhttsazkää'dd. Pue'ttiáai'gğ lij čuo'vves. Sää'm identteett lij raavâs. Mij tie'ttep, keák mij leá'p, ko'st pue'ttep da koozz leá'p mõõnnmen. Globaal áái'jpoodd ko maai'lmest liá šuur aalmijáá'ttmõõžž, na tõndiõtt kulttuurlaž juá'tkkemvuõtt da tie'ttemvuõtt ji'jstes da jiijjân šáddvuõđin lij šurr ree'gğesvuõtt. Maai'Impolitiik da äimm-muttâz diõtt tietumuššân

luáđast, äimmõõzzâst da ä'rbvuõđla jie'llemvue'jj vuei'tte kaggõõttâd šurre ärvve da ta'rbbe nu'tt tu'tk̄kumuužžid ko pukvee'zz õhttsažkâdda.

Pukin rä'tk̄keei lij jii'jjes kulttuur, k̄iõl, ä'rbvuõđ da äärvi seeiltumuš, âânnmõš da se'rddmõš puõ'tti puõlvvõõggid. Ä'rbvuõđ, k̄iõtt-tuei, äärv, jie'llemvue'jj ouddm. puäzzhâidd da juõi'kk, leu'dd tõn puki variaatioinees jee'res sää'mkiõlin â'nne pá'jjen õhttvuõđ mõõnni puõlvvõõggid da põ'hhte õhttvuõđ puõ'tti puõlvvõõggid.

Ärvvsa sä'mmla, šioġġ na'zvaan, siõġġ meersažpeeiv võl õ'hhtešt!